Rozmaitości.

W Sobotę Nro. 27. 22. Listopada 1817.

O rewolucyi w Ameryce Hiszpańskiey.

W Londynie wyszło niedawno w tym przedmiocie bardzo interessuiące dzieło pod tytułem:

Krótki obraz rewolucyi w Ameryce Hiszpańskiey, czyli opisanie początku, postępów i obecnego stanu woyny między Hiszpaniią i Ameryką Hiszpańską, przez pewnego Amerykanina południowego.

Autor tego dzieła sprzyia wprawdzie powstańcom, ziomkom swoim; wielka atoli bezstronność iego, i obfitość wiadomości o przedmiocie, który w Europie tak mało iest znanym, czynią dzieło iego tak godnem zalety, że krótki wypis z onegoż pożądanym będzie.

Autor zaczyna od statystycznego opisu Ameryki południowey. Składała się ona z czterech Wice-Królestw: z Nowey Hiszpanii, czyli Mexyku; z Santa-Fe do Bogota, czyli z Nowey Grenady, z Buenos-Ayres, czyli z Prowincyi nad rzeką la Plata (srebrnem strumieniem) położonych, i z Wice-Królestwa Peruwiiańskiego. Jeneralne Kapitanie Guatimala, Venezuela i Chili, były aż do roku 1810go Wielkorządztwami niezawisłemi.

Ludność stałego lądu rachuią na 13 milionów Hiszpanów i Indyanów; w tey atoli nie są objęci ludzie zmieszanego pokolenia, i niepodległe Ludy i pokolenia nad brzegami rzeki Mety, tudzież na brzegach Guagiros, Oronoko i Rio-Negro, oraz w okolicach Buenos-Ayreyskich mieszkaiące. Cała ludność trudni się rolnictwem, chowem bydła i górnictwem. Indyanie i Murzyni zachowunią pierwotne obyczaie swoie; Kreole zaś przeymuią ie od Hiszpanów. Dla pozbycia się pewnych ciężarów, powstawały te Ludy kilkokrotnie ieszcze w zeszłym wieku, ale ie zawsze wkrótce pokonano. Dopiero w roku 1810tym, gdy Rząd Hiszpański obalono, a Józef Napoleon koronę Hiszpańską na głowę swoią włożył, rozszerzyły się poruszenia i zasady rewolucyyne z Kraiu Hiszpańskiego po wszystkich Prowincyach. Odezwa Don Pedra Cevallosa wyłuszczaiąca przyczyny, dla których Hiszpaniia odstąpień w Bajonnie zaszłych uznać nie powinna; — sprawa przez Don M. G. Jovellanosa Juncie centralney zdana, w którey powiedziano: że Lud w pewnych przypadkach ma prawo do powstania; — zasada udzielności Ludu przez Junty Hiszpańskie wystawiona; i uchwała Junty centralney z dnia 15go Października 1809go, która Amerykanom południowym równe prawa z Hiszpanami przyznawała; — wszystko iednoczyło się do elektryzacyi Amerykanów. Pierwszy to raz usłyszeli oni o prawach człowieka, a to od samych Hiszpanów; tak więc nie było żadnym cudem, że się nowey nauki gorliwie chwycili.

Aleś niestety i tu nie przyniosła wolność iedności. W każdey Prowincyi powstali Junty nawzaiem się nienawidzące, Zgromadzenia burzliwe i Wodzowie nawzaiem sobie zawistni. Proponowano prawie wszystkie kształty Rządu; iedni obstawali za niepodległością, drudzy (większa liczba) za Ferdynandem, szczerze, albo też tylko może dla uratowania pozoru; mała zaś liczba skłaniała się na stronę Francuzką. Tu żądano Stanów (Cortes), tam domagano się Rejencyi, tu Konfederacyi, a gdzie indziey osobnych niepodległych Rządów. Niezgoda panowała we wszystkich Prowincyach; nie zgadzały się one ani same z sobą, ani z Prowincyami ościennemi. Nigdzie nie było planu, a tem mniey planu powszechnego, a cały Kray wystawiał naydoskonalszy obraz anarchii.

Działo się to w Sierpniu 1810go, gdy Rejencya Hiszpańska Prowincyi Karakas, a wkrótce potem razoś i innym woynę wypowiedziała. Józef Napoleon wysłał Ajentów, aby w osadach ieszcze bardziey ogień podniecali. Angliia ofiarowała pośrednictwo swoie.

Traktat, który Kommissarze Angielscy ułożyli, a przez który osady Amerykańskie z Hiszpaniią poiednać się miały, zawierał punkta następniące: 1) Wstrzymanie kroków nieprzyiacielskich. 2) Zupełna amnestya dla wszystkich Amerykanow południowych. 3) Stany (Cortes) potwierdzą wszystkie prawa Amerykanów, a ostatni będą mieć Zastępców swoich na Zgromadzeniu Stanów (Cortes). 4) Ameryka Hiszpańska ma zupełney wolności

handlu używać, iednakowoż ma Hiszpania mieć nieiakie pierwszeństwo. 5) Urzędy Wice-Królów, Gubernatorów etc., będą się Amerykanom i Hiszpanom bez różnicy nadawać. 6) Wewnętrzny zarząd powierza się całkiem Municypalności (Cabildo), która w porozumieniu się z Gubernatorem działać będzie. Municypalność ma się składać z Hiszpanów, albo Amerykanów, którzy w Prowincyi dobra posiadaią. 7) Ameryka Hiszpańska złoży przysięgę wierności Ferdynandowi VIImu wtedy, gdy do posiadania praw swoich powróci, i w Stanach (Cortes) Zastępców swoich mieć będzie. 8) Uznaie ona udzielność pomienionych Stanów, iako Namiestników Ferdynanda VIIgo. 9) Obowiązuie się przyiacielskie stosunki handlowe z Hiszpaniią utrzymywać. 10) Ze Stanami (Cortes) do uratowania Hiszpanii od panowania Francuzkiego wspólnie działać, i 11) Składki pieniężne na popieranie woyny do Hiszpanii posyłać.

Po długich naradach odrzuciły Stany Hiszpańskie (Cortes) ten traktat, a to naybardziey z tey przyczyny, że Amerykanie południowi pośrednictwa Anglii nie żądali, Anglicy zaś w propozycyach swoich tylko własnego zysku szukali. W ogólności panował naówczas w całey Hiszpanii duch przeciwny dopuszczeniu wolnego handlu między Angliią i Ameryką południową. Gdy w Kwietniu 1811go Minister Angielski tę propozycyę Stanom Hiszpańskim w Kadyxie przełożył, napełnione były gazety Hiszpańskie przycinkami przeciwko temu żądaniu Gabinetu Angielskiego. Między temi naygodnieyszym był uwagi manifest Kadyxeńskiey Rady handlowey (Consulado), z dnia 24go Lipca 1811go, w którym się zawierało: „Wolny handel Prowincyi Amerykańskich szkodziłby Hiszpanii nieskończenie więcey, aniżeli wtargnienie Francuzow.“ Ci którzy go proponuią, są oszustami, godnymi kar naywiększych i przeklęstwa potomności. Los Hiszpanii, i iey byt polityczny, zawisły od rozwiązania tego zagadnienia. Upadłaby przez to, i stałaby się piłką w ręku cudzoziemców; iey kupcy i fabrykanci musieliby zniszczeć, a Hiszpaniia sama musiałaby niepodległość swoią utracić; słowem, ten wolny handel obaliłby porządek, moralność, a oraz i towarzystwo cywilne.“

Chociaż Deputowani Amerykańscy i kilkunastu Deputowanych Hiszpańskich proiekt Ministra Angielskiego popierali, został ón iednakowoż przez większość Stanów (Cortes) dnia 13go Sierpnia 1811go odrzuconym, a ta okoliczność była może przyczyną, że się Anglicy do spraw Ameryki południowey iuż daley czynnie nie mieszali.

Autor daie potem opis postępów, iakie rewolucya od roku 1810go w różnych Prowincyach Ameryki południowey uczyniła.

Rewolucya w Wenezueli.

Kray Wenezuelski, którego stolicą iest miasto Karakas, składa się z Prowincyi Margarita (ważney wyspy S. Małgorzaty), Varinas, Guayana, Marakaibo Kumana i Karakas. Cztery ostatnie położone są między rzeką Oronoko i przylądkiem Vela; Varinas graniczy z Nową Grenadą. Ludność Kraiu Wenezuelskiego składała się roku 1811go przeszło z 800,000 ludzi; miasto Karakas liczyło 45,000 mieszkańców. Ono było naypierwszem, które się (dnia 19go Kwietnia 1810) niepodległem ogłosiło. Inne Prowincye Wenezuelskie poszły za iego przykładem i hołdowały Rządowi iego, iako Juncie naywyższey.

Sama tylko Prowincya Marakaibo wyłączyła się od tego, a wkrótce także i Guayana cofnęła przysięgę swoią i uznała Juntę Kadyxeńską. Woyna domowe stała się skutkiem tey niejedności. Woyska innych Prowincyi pod rozkazami Margrabiego del Toro, uderzyły na Marakaibe; nie był ón stoli szczęśliwym. Wystąpił Jenerał Miranda, a przybycie iego wzniecilo wielką zazdrość. Po wielu podstępach zrzucił Margrabiego del Toro, a Wenezuela nadała sobie konstytucyę związkową, nakształt Zjednoczonych Stanów Ameryki północney*).

Dnia 26go Marca 1812 powstało w Karakasie okropne trzęsienie ziemi, i położyło koniec krótkiey pomyślności owych Prowincyi. Kościoły i koszary poobalały się, i pozabiiały mnóstwo obywateli i żołnierzy **). Wypadek ten zdarzył się w Wielki Czwartek, a Xięża udawali, że to iest znak zemsty Niebios. Zdanie publiczne skłoniło się nazad do dawnego Rządu, a Monteverde, Jenerał rojalistów, korzystał z tych okoliczności dla zhołdowania Powiatów zbuntowanych. Miranda, i woysko iego kapitulowali; ale pomimo wyraźnego zaręczenia kapitulacyi, tak iego, iako i naycelnieyszych Officerów powstańcow wtrącono do więzienia, w którem Miranda umarł.

*) Obraz postępow rewolucyi w Ameryce Hiszpańskiey aż do końca roku 1811go, tudzież obszerne wiadomości o Mirandzie, zawiera gazeta Lwowska z roku 1812go, począwszy od numeru 45go aż do 50go.

**) Opis tego trzęsienia ziemi zawiera Nr. 63. gazety Lwowskiey z roku 1813go.

Tylko Szymon Boliwar, dawniey od Kongressu Wenezuelskiego z Mendezem iako Ajent do Anglii wysłany, potem zaś przez Mirandę w Puerto Cabello Dowodcą mianowany, pozyskał od Monteverdy z szczególnieyszy łaski pozwolenie, aby się na okręcie do Kuraçao udał. Z tamtąd puścił się do Kartageny w Nowey Grenadzie, rządzoney przez osobny Kongres, który mu dowództwo nad iedną dywizyą poruczył. Jeszcze roku 1812go odpędził Boliwar rojalistow od brzegów rzeki S. Magdaleny, ruszył do Okany, napadł i rozproszył rojalistów w Kukuta i w la Grita, zaiął Powiat Merida, i posłał swoiego Pułkownika Briceno do Varinasu.

W iednymże czasie (w Kwietniu 1813go) wybuchnęła w Kumanie pod Wodzem Marino nowa rewolucya, którą Boliwar dzielnie popierał. Przeciwnie zaś Briceno był nieszczęśliwym; został bowiem przez Tiskara, Gubernatora Varinasu, w niewolę zabranym, i z ośmiu nayznakomitszymi mieszkańcami Varinaseńskimi, których o związki z nim obwiniono, rozstrzelanym. Boliwar, który do owego czasu z ieńcami Hiszpańskimi po ludzku się obchodził, wściekał się od gniewu, że ludzi za wolność swoią walczących iak dzikie zwierzęta traktowano; oświadczył przeto, że na przyszłość każdy ieniec Hiszpański zemście patryotów poświęconym zostanie. Woyna przybrała więc charakter straszliwy, i nazwano ią woyną na śmierć (Guerra a muerte). Boliwar wszędzie odnosił zwycięstwa. Dnia 4go Sierpnia 1813go zaiął Karakas, a Rzeczpospolita Wenezuelska uznała go Dyktatorem.

Monteverde, luboć zgnębiony, przecież z dumą Hiszpana wzbraniał się od wchodzenia w układy z buntownikami, i bronił się w Puerto Cabello z naywiększą walecznością. Wysłał w głąb Kraiu Officerów Boves, Vanez, Rosette, Puy, i Palomo (zboiechiego murzyna), aby niewolnikom składaiącym liczbę 70,000 ludzi wolność ogłosili, i onychże do broni wezwali. Przez to straszliwe podburzenie przybrała woyna nową postać. W roku 1814stym obróciło się zwycięztwo znowu na stronę rojalistów. Boves pobił Boliwara w la Puerta i Araginte, i przymusił go do opuszczenia Wenezueli, zkąd się okrętem do Kartageny puścił. Dwoch z iego podrzędnych Dowodców, Rivas i Bermudes, trzymało się ieszcze aż do końca roku, lecz ich nakoniec pod Maturinem pobito. Rivas został schwytanym i rozstrzelanym, a głowę iego do Karakasu posłano. Bermudes uciekł na wyspę S. Małgorzaty. W pośród tego czasu zginął także i Boves.

Wyprawa z Kadyxu pod Jenerałem Morillo przybyła właśnie naówczas, gdy nowe powstanie pod Wodzem Arismendym w robocie było. Boliwar szedł mu z Kartageny z 3000 ludzi na pomoc; Brion, rodak z Kuraçao, posiłkował go siłą morską; a Sir Gregor Mac-Gregor szedł z inną dywizyą przeciwko rojalistom.

Mac Gregor iest Szkotem, który w woysku Angielskiem w Portugalii w stopniu Kapitana służył. Z powodu kłótni z iednym Przełożonym, puścił się w roku 1811stym do Karakasu i służył w ieździe Wenezuelskiey. Po kapitulacyi Mirandy udał się do Kartageny, gdzie wkrótce umieszczonym został. W czasie klęski Boliwara był w bardzo przykrem położeniu; wybrnął atoli ze wszystkich niebezpieczenstw przez swoią wielką znaiomość Kraiu, i przez ufność, którą woysku swoiemu wpoić umiał. Drugi towarzysz broni Jenerała Mirandy, Don Jozef Cortes Madariaga, który za wstawieniem się Anglii z niewoli z Ceuty wypuszczonym został, zjawił się niedawno znowu, iako Dowodca, na wyspie S. Małgorzaty. Obadwa ci Mężowie toczą teraz za sprawę wolności z szczęściem przemiennem bóy z Jenerałami Hiszpańskimi, Morillem i Moralesem.

Rewolucya w Nowey Grenadzie.

Nowa Grenada składa się z Prowincyi między Guatimalą, Wenezuelą i Peru położonych. Jest ich 22, a mianowicie: Pamplona, Cassamare, Tunja, Socorro, Moriquita, Cundinamarca, Antioquia, Popayan, Neyva, Choco, Cartaghena, Rio-Hacha, Santa Marta, Panama, Veraguas, Quito, Maynas, Guayaquil, Cuenca, Lexa i Jaen. Jak się brzegi Wenezueli ku wschodowi ciągną, tak równie ciągną się brzegi Nowey Grenady na zachód, od morza Karaibskiego aż do równika (ekwatora) na Oceanie spokoynym, po tamtey stronie ziemney ciaśniny Daryyskiey. Ludność Nowey-Grenady wynosi 2,500,000 dusz, a ludność stołecznego miasta Santa-Fe de Bogota 35,000 mieszkańców.

To miasto związało się zaraz z początku z Wenezuelą, i dało przez to hasło do powstania. Widzieliśmy, że Wodzowie Wenezuelscy po klęskach swoich do Nowey Grenady uciekali, i tam woysko zaciągali.

Lecz i tam było kilka stronnictw, które się z Juntą centralną w Santa-Fe nie zgadzały. Santa Marta została zawsze na stronie rojalistów. Kartagena i inne Prowincye oświadczyły się za zupełną niepodległością. Jenerał Murillo, główny ich Naczelnik, znayduie się teraz iako niewolnik w Kadyxie. Powstańcy bili się tak z sobą, iako też z rojalistami, a będąc domowey niezgody łupem, zostali prawie całkiem uiarzmionymi. W Czerwcu 1816go zaiął Hiszpański Jenerał Morillo Santa-Fe de Bogota, a Kartagena musiała się poddać. Z samych atoli doniesień iego widać, że przywróceniu dawnego porządku nieprzezwyciężone zawady na drodze stoią, a woyna o śmierć i życie, która się także i tu rozpostarła, trudno, aby się inaczey skończyła, iak tylko zupełnem wytępieniem iedney lub drugiey strony *).

Rewolucya w Buenos-Ayres.

Prowincya nad rzeką la Plata położona graniczy z Brazylią, Peru, Chili i Patagonią, a ma 20 Powiatów. Powiaty wyższe (od gór Andes leżące) są: Moxos i Chiquitos, Apolobamba, Santa-Cruz de la Sierra, la Paz, Cochabamba, Corambas, Misque, Paria, Charcas, Potosi, i Atacama. Powiaty zaś niższe nazywaią się: Tarija, Salta, Paraguay, Tucuman, Cordova, Entre-rios, Montevideo i Buenos-Ayres. Ludność tych Prowincyi wynosi 1,300,000, a stołeczne miasto Buenos-Ayres liczy 60,000 mieszkańców.

Także i ten Kray był środkowym punktem rewolucyi, oraz widownią rozmaitości zdań niezliczonych i stronnictw, które cały półwysep od morza Atlantyckiego aż do cichego Oceanu do powstania przywiodły. Jenerał Artigas porzucił sprawę Królewską, i przeszedł na stronę niepodległych w Buenos-Ayres. Woyna była zacięta i powszechna; Niepodlegli zdobyli wprawdzie Montevideo, ale niezgody ich Wodzów Artigasa, Alveara, Ronda, Posadosa i Jentego, przywiodły ich do nieuchronney anarchii. Toczyła się krwawa woyna stronnictw, dopóki się nakoniec nowy Kongress pod prezydencyą Don Puyrredona nie zgromadził, który niepodległość Prowincyi nad rzeką la Plata dnia 9go Lipca 1816go uroczyście ogłosił. Niepodlegli byli zwycięzcami w Peru, i przedarli się przez góry Andes, aż do środka Chili. Tym czasem opanował Artigas Kray Montevideo na własną rachubę; lecz mu go w Styczniu 1817stym Portugalczykowie nazad odebrali, a od tego czasu zbliżył się Artigas znowu do Rządu Buenos-Ayreyskiego *).

Rewolucya w Chili.

Prowincya Chili między górami Andes, a morzem spokoynem położona, ma 800,000 ludności. Powstanie zaczęło się tam w roku 1810. Nayczelnieyszymi Naczelnikami iego byli trzey bracia Carrera, nieiaki O'Higgins, i Mac-Kenna. Trzymali się oni walecznie, dopóki woysko Krolewskie z Limy przeciwko nim nie nadciągnęło i Kraiu nie spustoszyło; atoli przeyście powstańców przez góry Andes pod dowództwem St. Martins, i zwycięztwo, które ten Jenerał w Styczniu roku 1817go pod Chakabuko odniosł, przymusiły rojalistów znowu do odwrotu **).

Rewolucya w Mexyku.

Mexyk, czyli Nowa Hiszpania, odłączony iest od wszystkich innych Prowincyi, i leży poniekąd na innym stałym lądzie. Ogromny ten Kray dzieli się na dwie jeneralne Kapitanije, Mexyk i Yukatan, i na dwa jeneralne dowództwa w wewnętrznych Prowincyach wschodnich i w wewnętrznych Prowincyach zachodnich. Ludność wynosi do 6 millionów dusz, z których samo miasto stołeczne 140,000 liczy.

W tey części Ameryki Hiszpańskiey był spisek nayczelniey przez Xięży kierowanym, a pewien Hidalgo, Pleban w Dolores, był ich Naczelnikiem. Pewien spółprzysiężony, Iturriaga, Kanonik Walladolidzki, wydał taiemnicę na śmiertelney pościeli, i był przyczyną, że rewolucya przed czasem wybuchnąć musiała. Hidalgo zapalał wyobraźnię Indyanów, którzy się z taką ochotą do broni porwali, że wkrótce uyrzał się na czele 100,000 ludzi. Hidalgo, iako ich Jenerał, nosił przepyszny mundur srebrem i złotem haftowany, z białemi i czerwonemi wyłogami, i pas czarny, podobnież bogato haftowany. Na piersiach miał zawieszony medal z obrazem N. Panny z Gwadelupy, którey Mexykanie wysoką cześć oddaią. Kolory iego były błękitny i biały, iako kolory dawnych Cesarzów Anahuackich. Przeciw-

*) Potwierdzaią to daleko późnieysze wiadomości, dochodzące do dnia 23go Lipca roku bieżącego, a umieszczone w numerze 174tym gazety Lwowskiey.

*) Dokładny obraz rewolucyi Kraiu Buenos-Ayres i iey postępów, zawarty iest w numerach 22gim, 23cim i 24tym Rozmaitości.

**) Urzędowe doniesienie o tem znakomitem zwycięztwie, zawiera N. 106sty gazety Lwowskiey.

Ko niemu dowodził rojalistami Venega, Wice-Król przez Rejencyą Kadyxeńską mianowany. Ten wezwał Kościół na pomoc przeciwko strasznym planom Hidalga, i pozyskał u Arcy-Biskupa Mexykańskiego klątwę na Hidalga i stronników iego. Tymczasem było zwycięstwo z razu na stronie Wodza duchownego; pobił ón rojalistów pod murami Truxillonu, pod górą de las Cruces, i podstąpił pod samą stolicę w sprawie, którey cel właściwy dotychczas wiadomym nie iest. Nie brał się atoli do zaczepki. Nowy Wice-Król Kalleia wyruszył przeciw niemu, poraził Indyanów i zgładził ich 10,000, chociaż sam miał tylko 6000 ludzi pod dowództwem swoiem. Za to zamordowali buntownicy 200 Hiszpanów w niewolę zabranych. Woyna ciągnęła się aż do miesiąca Marca 1811go, w którym Hidalgo z całym swoim Sztabem jeneralnym poymany został. Pięciudziesiąt i dwóch stracono na pobojowisku, Naczelnika zaś z dziesięciu innymi Officerami odesłano do Chiguagi, gdzie ich, po złożeniu Hidalga z duchowney godności iego, podobnież śmiercią ukarano.

Inni Wodzowie, a między nimi Morelos i Adwokat Rayon, prowadzili dalej woynę. Morelos trzymał się długo na brzegach południowych; lecz go przed dwoma blisko laty poymano i rozstrzelano. O Rayonie mamy od roku 1812go mało co wiadomości; cofnął się w krainę górzystą i niedostępną, z kąd z czasu do czasu na rojalistów napada. Z resztą mało co słychać o postępach niepodległych w Mexyku, i wiele zawisło od skutku, iaki mieć będzie wyprawa Miny, który dnia 18go Maia 1817 w Soto-la-Marina wylądował*). Naynowsze wiadomości z obozu woysk Hiszpańskich, tak opiewaią: „Jeżeli brzegi od strony morskiey zaczepione nie będą; ieżeli się Ameryka północna za powstańcami nie oświadczy, albo ieżeli Józef Bonaparte i stronnicy iego do dopięcia zamiarów swoich pieniędzy nie nazbiią się, tedy nie będzie żadnego bezpośredniego niebezpieczeństwa dla władzy Królewskiey. Oprócz Puebli, gdzie się ieszcze nieiakie szczątki buntowników trzymaią, iest cały Kray spokoynym pod Rządem Wice-Króla Apodaka, Męża łagodnego i poiednawczego, który po Kallei nastąpił.

(*Dokończenie nastąpi.*)

*) Ma on tam iuż 1100 regularnego woyska i 10,000 wieśniaków Mexykańskich; opatrzony iest także dostatecznie w artylleryę i zapasy woienne, i opanował iuż miasto St. Ander. (Obaczyć N. 171. gazety Lwowskiey.)

Uniwersytet Lwowski.

Oto iest wyciąg z katalogu lekcyi tey nowey Szkoły główney, ogłoszonego drukiem w ięzyku Niemieckim.

Rektorem Uniwersytetu i Prezesem Senatu akademickiego iest: J. W. Nayprzewielebnieyszy JX. Jędrzey Aloyzy Hrabia Skarbek na Podławicach Ankwicz, Doktor Teologii, Arcybiskup Lwowski, Prymas Królestw Galicyi i Lodomeryi, J. C. K. Apostolskiey Mości rzeczywisty tayny Radca, wysokiey i wierney Arcykapituły Ołomunieckiey Kanonik, Prezes C. K. Lwowskiego Instytutu Ubogich, i wysłużony Dyrektor Wydziału teologiynego Liceum Ołomunieckiego.

Dyrektorami są: W. JX. Jędrzey Zeisl, Doktor Teologii, Dziekan katedralny Łacińskiego metropolitalnego Kościoła Lwowskiego, C. K. Radca rządowy, wysłużony Rektor, Prezes i Dyrektor Wydziału teologiynego.

W. Józef Arbter, wszystkich Praw Doktor, C. K. Radca nadworny, wysłużony Rektor, Prezes i Dyrektor Wydziału prawniczego.

W. Franciszek de Paula Neuhauser, Doktor Medycyny, C. K. Radca rządowy i Protomedyk, wysłużony Rektor, Prezes i Dyrektor Nauki medyczno-chirurgiczney.

W. Juliusz Hütter de Hüttersthal, Doktor Filozofii, C. K. Radca appellacyyny, Prezes i Dyrektor Wydziału filozoficznego.

W. JX. Franciszek Xawery Zacharyasiewicz, Doktor Teologii, Kanonik metropolitalny i Assessor konsystorski, Dyrektor Nauk gimnazyalnych.

Teologie.

Nauka ta podzielona iest na 4 lata.

W roku pierwszym daie się:

1) Historya kościelna według Dannemayera: Elementa Historiae Eccles. N. T. 2. Viennae 1806. 2. part. w ięzyku Łacińskim. Uczy ią iako Supplent W. JX. Onufry Krynicki, Doktor Teologii i Prefekt Nauk w grec. kat. Seminarium jeneralnem.

2.) Język Hebrayski, i biblijna Archeologiia, według Jana Jahn. Uczy ich w ięzyku Łacińskim, W. JX. Professor Arseni Radkiewicz Bazylian, Doktor Teologii i Senior Wydziału teologiynego.

3.) Wstęp do ksiąg starego Testamentu według Jana Jahn, i exegetyczne prelekcye o tych księgach, daie w ięzyku Łacińskim W. JX. Professor Arseni Radkiewicz.

W roku drugim daie się:

1) Język Grecki według grammatyki Jana Jerzego Trendelenburga piątego wydania, w Lipsku 1805; Wykład Biblii według Grzego-

nar Mayera: Institutio Interpraetis Sacri, z odnoszeniem się do nowych dzieł hermeneutycznych; nakoniec Prelekcye exegetyczne o księgach nowego Testamentu, daie w ięzyku Łacińskim W. JX. Professor Marcin Barwiński, Doktor Teologii.

2) Pedagogika według podręczney książki o znaiomości wyższego wychowania, w ięzyku Niemieckim. Uczy iey tymczasowo W. Professor Pollak, Doktor Filozofii.

3) Wstęp do ksiąg nowego Testamentu według Grzegorza Mayera: Institutiones Interpraetis Sacri, z odnoszeniem się do nowszych dzieł. Uczy go w ięzyku Łacińskim W. JX. Professor Barwinski.

4) Prawo kościelne według Rechbergera Euchiridion Juris ecclesiastici, Lincii 1809, i praw Austryackich, uczy W. Professor Bernhard Baron, Doktor Praw.

W trzecim roku daie się:

1) Dogmatyka i Polemika według Engelberta Klüpfela: Institutiones Theologiae dogmaticae, Edit. 2. Viennae. 1802. Uczy iey w ięzyku Łacińskim W. JX. Professor Modest Hryniewiecki Bazylian, Doktor Teologii i Dziekan Wydziału teologiynego.

2) Teologia moralna według Rechbergera: Institutiones Ethicae christianae, Viennae 1815. 3 Tomi. Uczy iey w ięzyku Łacińskim W. JX. Benedykt Lewicki, Wice-Rektor greo. kat. Seminarium jeneralnego.

W roku czwartym daie się:

Teologia pastoralna według Reichenbergera: Pastoralanweisung zum akademischen Gebrauche, Wien 1812. dwie Części. Uczy iey w ięzyku Polskim W. JX. Kajetan Żmigrodzki, Kanclerz Łacińskiego Konsystorza metropolitalnego.

P r a w o.

Nauka prawa podzielona iest na 4 lata.

W pierwszym roku daie się:

1) Encyklopedyyny rzut oka na Naukę Prawa i Prawo Natury prywatne, według Hessa: Einleitung in das juridisch-politische Studium, Wien 1813, a Zeillera: Natürliches Privatrecht Wien 1808, wydanie drugie; — Powszechne Prawo Stanu Przyrodzone i Europeyskie, Prawo Narodow, Austryackie Prawo kryminalne, według Martiniego: Positiones de jure Civitatis, Vienne 1770; — Eggera: Oeffentliches Recht mit Rücksicht auf das positive europäische Völkerrecht, 2 Bände, Wien 1810. i według kodexu: Gesetzbuch über Verbrechen, 2te Auflage Wien 1815. — Uczy ich w ięzyku Łacińskim W. Radca appellacyyny i Professor Maximilian Füger, Doktor Praw Dziekan Wydziału prawniczego.

2) Wiadomość o Państwach Europeyskich, według Zizinsa: Theoretische Vorbereitung zur Statistik von Europa, Wien 1795; — Statystyka Austryi, tudzież Austryackie Prawo Stanu według Lukasa: Oesterreichische Statistik im Grundrisse, Wien 1786. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim, używaiąc do tego i własnych pism swoich, W. Professor Józef Rohrer w zastępstwie.

W drugim roku daie się:

1) Prawo Rzymskie według C. Ant. de Martini Ordo Historiae juris civilis, Viennae 1799; Heineccii Elementa juris civilis secundum ordinem Institutiorum, Goettingae 1806. — Ejusdem Elementa juris civilis secundum ordinem Pandectarum Trajecti 1772. — Uczy go w ięzyku Łacińskim W. Professor Bernard Baron, Doktor Praw.

2) Prawo kościelne według Rechbergera Euchiridion juris ecclesiastici austriaci, Lincii 1809. — Uczy go w ięzyku Łacińskim W. Professor Bernard Baron, Doktor Praw,

W trzecim roku daie się:

1) Austryackie Prawo cywilne z powszechnym Kodexem cywilnym, wydanym w Wiedniu 1811go. — Uczy go w ięzyku Łacińskim W. Professor Józef Winniwarter, Doktor Praw.

2) Dawne Polskie Prawo według Ostrowskiego: Prawo cywilne Narodu Polskiego, w Warszawie Roku 1788. — Uczy go w ięzyku Łacińskim W. Jan Dobra Dobrzański, Doktor Praw.

3) Prawo handlowe i wexlowe, według Sonnleithnera: Handlungs und Wechselrecht, Wien 1815, 3cie wydanie. — Uczy go w ięzyku z używaniem pism własnych, W. Professor Dobra Dobrzański, Doktor Praw.

W czwartym roku daią się:

1) Polityczne umieiętności według Sonnenfelsa: Grundsätze der Polizey und Finanz, Wien 1805. wydanie siódme; — Uczy go w ięzyku Niemieckim W. Professor Rohrer w zastępstwie.

2) Styl w interessach, norma juryzdykcyyna i manipulacya, według Sonnenfelsa:

Ueber den Geschäftsstyl, Wien 1785 i według praw. — Uczy ich w ięzyku Łacińskim W. Professor Jan Dobra Dobrzański.

3) Wiadomość o Prawach Austryackich, według 1wszey części podręczney książki Kopetza i praw Austryackich. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim W. Professor Józef Rohrer w zastępstwie.

4) Porządek sądowniczy i konkursowy, tudzież postępowanie nietyczące się przedmiotów spornych, według praw Cesarsko-Królewskich. Uczy ich w ięzyku Łacińskim W. Professor Jan Dobra Dobrzański.

Nauka medyczno-lekarska.

Nauke ta podzielona iest na 2 lata.

W pierwszym roku daie się:

1) Wstęp do Nauk chirurgicznych i do Anatomii według Ilga: Grundlinien der Zergliederungskunde des Menschen-Körpers, Prag 1812 2 Theile. Uczy ich w ięzyku Niemieckim z używaniem własnych pism swoich, W. Professor Berres, Magister Chirurgii i Sztuki położniczey.

2) Fizyologia, Pataologia powszechna i Terapia chorób wewnętrznych, według Prohaski: Lehrsätze aus der Phisiologie, Wien 1810. według Tadeusza Bayera: Grundrisse der allgemeinen Pathologie, Wien 1878; i według Hufelanda System der praktischen Heilkunde 1 Band Wien 1802. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim W. Professor Woyciech Zerdzyński, Doktor Medycyny i Magister Chirurgii.

3) Chirurgia teoretyczna, nauka o bandażach i instrumentach, według Kossbrucha: Taschenbuch 1 Band, Leipzig 1802 i 2 Bände 1811; — według Kerna: Lehrsätze aus dem manuellen Theil der Heilkunde; Wien 1803 — według Arnemana: Uebersicht der berühmtesten und gebräuchlichsten Instrumente, Göttingen 1796. — nakoniec według Henkla: Anweisung zum verbesserten Verband, herausgegeben von Stark, Berlin und Stralsund 1802. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim z dołączeniem własnych pism swoich, W. Professor Benedykt Wagner, Magister Chirurgii, Operator i Magister Sztuki położniczey.

4) Sztuka położnicza według dzieła Iana Rafaela Staidelego, przełożonego na ięzyk Polski przez Professora Kostrzewskiego, we Lwowie 1786. Uczy iey w ięzyku polskim z dołączeniem własnych pism swoich W. Professor Ferdynand Stecher de Sebenitz, Doktor Medycyny i teraźnieyszy Senior Wydziału medyczno-chirurgicznego.

5) Materia medica i chirurgica, dyetetyka i wstęp do pisania recept według Walentego Hildebranda: Institutiones Pharmacologiae, sive materiae medicae Viennae 1802; — według Tadeusza Bayera Grundrisse der allgemeinen Pathologie Wien 1782; według Jana Krystyana Reila: Diätetischer Hausarzt, 2te Auflage, Wien 1802. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim z dołączeniem własnych pism swoich W. Professor Woyciech Zerdzyński.

W drugim roku daie się:

1) Specyalna Terapia chorób wewnętrznych; i praktyczna nauka przy łożu chorego; według Jana Raymana: Anweisung zur Ausübung der Heilkunst, Wien 1815. — według tegoż: Handbuch der speciellen und medizinischen Pathologie 1 Band. Wien 1816. — Uczy ich w ięzyku Niemieckim z dołączeniem własnych pism swoich W. Professor Babel de Fronsberg, Doktor Medycyny i Fizyk Szpitalu powszechnego.

2) Nauka operacyi chirurgicznych z pokazaniem onychże na trzupach, według Hunckowskiego: Anweisung zu chirurgischen Operationen, 3te Auflage, Wien 1808. Daie ią w ięzyku Niemieckim W. Professor Benedykt Wagner.

3) Chirurgiczno-praktyczna Nauka przy łożu chorego, i chirurgiczna specyalna terapia według Kerna: Annalen der chirurgischen Klinik an der hohen Schule zu Wien. Wien 1 Band; 1807; 2 Bände 1809. Uczy ich w ięzyku Niemieckim z dołączeniem pism własnych, W. Professor Benedykt Wagner.

4) Medycyna prawna według Rossego: Grundriss medizinisch-gerichtlicher Vorlesungen, Frankfurt 1804; — według Metzgera: Kurzgefasstes System der gerichtlichen Arzneykunde 4te Auflage, Wien 1812. Uczy iey w ięzyku Niemieckim z dołączeniem własnych pism swoich, W. Professor Woyciech Zerdzyński.

5) Sztuka położnicza według Zellera: Lehrbuch der Geburtshilfe 2te Auflage, Wien 1802. — Uczy iey w ięzyku Niemieckim W. Professor Jan Machan, Doktor Medycyny i Chirurgii, oraz Magister Sztuki położniczey.

11) Katedra nauki leczenia źwierząt (Weterynarya) wakuie, i iest zastępowana.

Dla ćwiczenia się w rosczłonkowaniu tru-

pow iest osobny instytut pod zarządzeniem W. Professora Berres.

W praktyczney sztuce położniczey, odbieraią sposobiący się akuszerowie i akuszerki naukę od W. Professora Mahana w oddziale położniczym Szpitalu powszechnego.)

O chorobach oczu daie nadporządkowy Professor i Okulista Galicyyski, W. Ernest Chladek, Doktor Chirurgii, w pierwszym kursie prelekcye, a w drugim praktyczną naukę w Szpitalu powszechnym.

(*Dokończenie nastąpi.*)

Uwiadomienie

O Machinach do przędzenia lnu.

Za pozwoleniem C. K. nadworney Komissyi handlowey ogłoszone.

(Artykuł nadesłany.)

Ważny ten wynalazek, który za staraniem i kosztem Nayiaśnieyszego Cesarza i Króla z Francyi sprowadzono, a który do podźwignienia iedney z nayznacznieyszych w Państwie gałęzi przemysłowey wielki wpływ mieć będzie, był z rozporządzenia C. K. nadworney Kommissyi handlowey przez umyślną Kommissyę z fabrykantów nici i płócien, z kunsztmistrzów i techników złożoną, powtarzanemi razami roztrząsanym. Z prób, które z temi machinami w fabryce przez P. Girarda w Hirtenbergu po Baaden założoney, czyniono, okazało się, że te machiny przezeń wynalezione z mnieyszym kosztem równie tak dobrą przędzę prządą, iak z podobnież dobrego lnu rękami uprząśdź można, i że ta przędza równie na płótno, iako też na nici do szycia i dziergania zupełnie iest zdatną. Te machiny przędzące są zdaniem znawców daleko dogodnieysze, aniżeli wszystkie dotychczas znane.

Sposób, iakim się przytem postępuie, iest do natury i kształtu materyału wyrobić się maiącego całkiem stosowny; len zaś prząśdź się maiący, nie potrzebuie żadnego szczególnieyszego przygotowania, lecz przędzie się tak, iak z pod czesania wychodzi.

Te machiny są do używania łatwiejsze, aniżeli machiny do przędzenia bawełny. Przy narządzeniu machin może bydź dziecko zaraz pierwszego dnia używanem, a zręczny robotnik może się w przeciągu iednego miesiąca z obrotem machin dostatecznie obeznać, aby zawiedowcą fabryki mógł zostać.

Każde narządzenie tych machin składa się z dziesięciu warsztatów, każdy o sześcindziesiąt cywkach, tudzież z trzech machin prządzących.

Na każdem takowem narządzeniu można w iednym dniu czyli w przeciągu iedenastu godzin 900,000 łokci przędzy od numeru 12go do numeru 35go i 42go uprząśdź. Przez numer dwunasty rozumie się przędza, którey 12,000 łokci na ieden funt idzie, a przez numer czterdziesty, owa przędza, którey 40,000 łokci na ieden funt idzie.

Do każdego narządzenia potrzeba 15-to dzieci od 10 do 15 lat wieku maiących, tudzież cztery do pięć zwiia czy przędzy.

Taka ilość wody, iakiey na poruszenie iednego kamienia młyńskiego potrzeba, może przynaymniey cztery takowych narządzeń w ruch wprawić i w obrocie utrzymywać.

Każde narządzenie wraz z przestrzenią dla robotników potrzebną, zaymuie mieysce 70 stop długości, a 18 do 20 stop szerokości.

Pierwszym zamiarem wynalazcy było, ażeby z wyłącznego przywileiu swoiego iedynie tylko na własne przędzarnie korzystać; później zaś obowiązał się użyć go tym sposobem, aby machiny przezeń wynalezione pod następuiącemi warunkami sprzedawane bydź mogły:

1) Kupuiący powinien bydź osiadłym w Państwach Jego Cesarsko Królewskiey Apostolskiey Mości, i powinien ze strony C. K. nadworney Kommissyi handlowey do założenia takowey przędzarni bydź upoważnionym.
2) Nie można zamówić mniey, iak iedno zupełne narządzenie.
3) Według reguły należy trzecią część ceny za narządzone wypadaiącey, z góry zapłacić; nawzaiem zaś przyrzeka P. Girard należyte bezpieczeństwo za odstawienie machiny w terminie wyznaczonym.
4) Narządzenie na podstawie z lanego żelaza kosztuie 7,000 ZR. w monecie konwencyyney, a na podstawie miedzianey 8,000 ZR. w monecie konwencyyney, ieżeli inna iakowa ugoda z P. Girardem nie zaydzie. Tak iedno, iako i drugie narządzenie, iest równie dobrem, i różni się szczególnie tylko co do powierzchowności.
5) Koszta zapakowania.
6) Po zawarciu kontraktu może kupiec albo sam przypatrywać się tokowi i robocie machin w fabryce Hirtenbergskiey, albo też posłać tam zawiadowcę dzieła na tak długo, iak mu się podoba.

Z resztą rozumie się samo przez się, że nabywca takowych machin, ani ich przez ciąg wyłącznego przywileiu naśladować i mnożyć, ani też bez pozwolenia C. K. nadworney Kommissyi handlowey komu innemu odstępować nie może.

Nakoniec zachowuie sobie P. Girard ogłoszenie warunków, pod któremi swoie, równie tak doskonałe machiny do przędzenia kłaków, sprzedawać będzie.

We wszystkiem, co się do tego predsięwzięcia ściąga, udać się należy bezpośrednio do P. Filipa Girarda w Hirtenbergu pod Baaden, niedaleko Wiednia mieszkaiącego.